

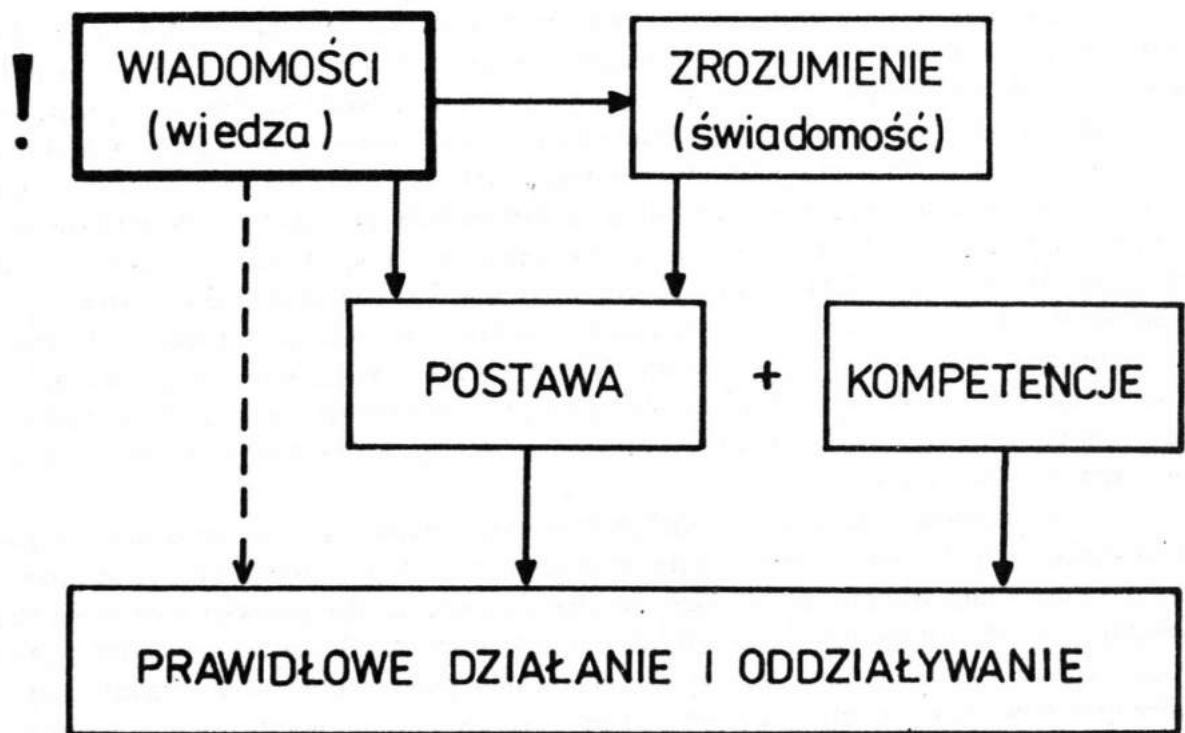
WANDA STANIEWSKA-ZĄTEK
AWF w Poznaniu

CZY SZEROKO ROZUMIANE PROBLEMY OCHRONY ŚRODOWISKA NIE ZDOMINUJĄ RZETELNEJ ZNAJOMOŚCI PRZYRODY?

Zainteresowanie problematyką ochrony środowiska znacznie wzrosło: po problemach głodu - wyżywienia (w logarytmicznym tempie wzrastającej ludzkości) i zachowania pokoju na świecie, tematy zagrożeń wynikających z zanieczyszczeń środowiska stały się następnym zagadnieniem mającym zasadnicze znaczenie dla zachowania życia na naszej planecie. Zrozumiałe więc jest, że mając taką rangę, tematyka ochrony środowiska znalazła się na czołowych miejscach również w programach edukacji szkolnej we wszystkich cywilizowanych społeczeństwach, zarówno w krajach o wysokim poziomie urbanizacji i uprzemysłowienia, jak i krajach rozwijających się. Celem tej edukacji, skrótkowo określanej edukacją środowiskową, jest wykształcenie człowieka o wysokiej świadomości ekologicznej, którego postawa społeczna i zawodowa (szczególnie przy posiadanych kompetencjach lub władzy) zagwarantuje działania mające na celu troskę o czystość i zasoby środowiska (Rys. 1). Świadomość kształtująca taką postawę rozwija się w procesie nauczania pod wpływem konkretnej, rzetelnej wiedzy o przyrodzie, wiedzy, która umożliwia zrozumienie praw i procesów decydujących o naszym życiu.

Wiadomości o strukturze i funkcjonowaniu przyrody przekazywane są już w początkowych klasach szkoły podstawowej na lekcjach głównie biologii i geografii. W ostatnich latach tematyka dotycząca środowiska wysunęła się zdecydowanie na plan pierwszy w procesie nauczania przedmiotów przyrodniczych i w sposób zasadniczy zdominowała szczegóły wiedzy o przyrodzie. Należy zdawać sobie sprawę, że przy niezachowaniu pewnej równowagi tematycznej, istnieje niebezpieczeństwo wykształcenia człowieka operującego ogólnikowymi i sloganowymi sformułowaniami dotyczącymi potrzeb ochrony środowiska, bez znajomości podstaw wiedzy o przyrodzie, jej składzie i funkcjonowaniu.

Szczególnie w szkole podstawowej należy bardzo uważnie wprowadzać tematykę ochrony środowiska, która na tym poziomie należy bardziej do problemów ogólnowychowawczych; kształcenie szacunku do przyrody to podobny problem, co kształcenie szacunku do starszych osób, czy zamilowania do czystych rąk.

RYS. 1.

WIEDZA A DZIAŁANIE - KOLEJNE ETAPY EDUKACJI

Umiejętne dawkowanie problematyki ochrony środowiska jest również ważne w szkołach średnich. Przewaga ideologii wychowującej nad konkretną wiedzą, rozbudowana w wielu naukach do granic absurdu w latach 50, uśpiła czujność społeczną, osłabiła krytycyzm znacznej części naukowców i odbiła się kryzysem lat obecnych. Ważniejsze jest więc uczenie konkretów i samodzielnego wnioskowania.

Bardzo trudną jednak sprawą, właściwą dla całego procesu nauczania, jest prawidłowy wybór szczegółowych tematów odpowiednich dla określonych poziomów kształcenia.

Przeglądając programy i podręczniki do nauczania biologii w szkołach podstawowych (bardzo dobre programy, piękne i mądrze napisane podręczniki) z ogromnym podziwem i uznaniem myślę o pracy uczniów i nauczycieli. Szczególnie uczniów ... zmuszanych do opanowania zbyt wielu szczegółów często niewidocznych i trudnych do wyobrażenia sobie przez 11, 12 latków (np. odcinki przewodu pokarmowego dżdżownicy: jama ustna, gardziel, przełyk, wole, żołądek, jelito z rygienką - Biologia, kl. 5, str. 131, lub sposób rozmieszczenia wiązek przewodzących w korzeniu i w łodydze roślin dwuliściennych i jednoliściennych - Biologia, kl. 6, str. 123). Wiedza biologiczna jest z pewnością ogromna i dlatego tak ważna jest selekcja, szczególnie na pierwszym etapie nauczania, tematów prostych lecz ważnych dla zrozumienia późniejszych zagadnień ochrony środowiska i wykształcenie tego, co tak pięknie nazwał profesor Julian Aleksandrowicz "sumieniem ekologicznym".

W celu zilustrowania podanych twierdzeń pragnę przedstawić niektóre wyniki badań, dotyczących przyrodoznawstwa, przeprowadzonych wśród studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu (Tab. 1 i 2).

W grupie liczącej ponad 100 osób badano między innymi, znajomość polskich (rodzimych) drzew. Wiedza studentów była bardzo słaba! Można w tym miejscu postawić zarzut, że znajomość drzew niekoniecznie świadczy o wiedzy ogólnoprzyrodniczej, a tym bardziej o świadomości ekologicznej - osoba nie potrafiąca odróżnić buka od olszy może dużo wiedzieć o innych ważnych zasobach środowiska i potrzebie jego ochrony. Warto jednak uświadomić sobie fakt, że mamy zwyczaj pogardliwie wypowiadać się o inteligencji człowieka, który nie potrafi wymienić dzieł Adama Mickiewicza czy Stanisława Wyspiańskiego lub odkryć Marii Curie-Skłodowskiej, natomiast pomyłka między klonem a wierzbą, zaskrońcem a padalcem jest traktowana jako coś normalnego. Również osoba ze średnim wykształceniem często odróżnia w stylach architektury gotyk od baroku, natomiast rzadko który lekarz, inżynier, magister odróżni świerk od jodły.

Inne pytanie postawione studentom dotyczyło znaczenia procesu fotosyntezy. I tym razem zaledwie 1/4 studentów rozumiała wielkie dobrodziejstwo tego niezwykłego procesu dla istnienia życia na Ziemi. W tym pytaniu zależność wiedzy i świadomości ekologicznej jest już znacznie bardziej wiążąca - nie można bez znajomości znaczenia fotosyntezy rozumieć potrzeb ochrony dużych ekosystemów, pojedynczego drzewa lub fragmentu trawnika w mieście!

Pragnę w tym krótkim wystąpieniu zaakcentować potrzebę wpajania przede wszystkim rzetelnej wiedzy o przyrodzie i jej elementach składowych (konkretnie nazwanych) i zasadniczych procesach jako podstaw znajomości zasad funkcjonowania systemów współzależności w środowisku i zrozumieniu potrzeb jego ochrony.

Pytanie postawione w tytule niepokoić musi każdego przyrodnika zainteresowanego edukacją ekologiczną, a przestaje być pytaniem i zmienia się w przekonanie po zapoznaniu się z wynikami nauczania absolwentów szkół średnich (np. przy egzaminach wstępnych na wyższe uczelnie).

Przyrodoznawstwo w wiedzy krajoznawczej studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji - Renata Darnaś, Elżbieta Wierzbillo, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Seria: Monografie Nr 227, 1986, str. 235-246

Tabela 1. Procent znajomości drzew według rodzajów

Nazwa drzewa	% prawidłowych odpowiedzi
1. Jesion (wyniosły)	3,7
2. Topola (biała)	1,0
3. Grab (zwyczajny)	2,0
4. Olsza (czarna)	4,9
5. Wiąz	2,7
6. Klon (zwyczajny)	21,7
7. Lipa (drobnolistna)	10,3
8. Topola (czarna)	4,5
9. Osika	3,6
10. Wierzba	11,8
11. Jawor	2,8
12. Dąb (bezsypułkowy)	16,2
13. Dąb (szypułkowy)	15,4
	Razem: 100 %

Tabela 2. Znajomość drzew - liczba prawidłowych odpowiedzi

Liczba odpowiedzi prawidłowych	Liczba osób, które udzieliły poprawnej odpowiedzi	(w %)
1 - 3	61	48
4 - 6	52	41
7 - 10	13	11
11 - 13	-	
Razem:	126 osób	100%

Wyniki badań 126 osób - studentów Wydziału Turystyki i Rekreacji AWF w Poznaniu.